

Kulturrådet og det visuelle kunstfeltet. Kunstneriske praksiser, strukturer og økonomi på 2020-tallet

Kulturrådet ønsker kunnskap om kunstneriske praksiser, strukturer og økonomi i det visuelle kunstfeltet, og innsikt i hvordan tilskuddsordningene virker. Det utlyses midler til et tredelt forskningsprosjekt som skal beskrive og analysere det visuelle kunstfeltet på 2020-tallet, evaluere Kulturrådets tilskuddsordninger for visuell kunst, og utrede hvordan endringer i virkemiddelbruken kan styrke produksjon og formidling av visuell kunst i Norge.

Innhold

Innledning.....	2
Oppsummering av kunnskapsbehovet.....	2
Kapittel 1: Bakgrunn	4
Om det visuelle kunstfeltet på 2020-tallet.....	4
Kulturrådets mål for og forståelse av det visuelle kunstfeltet	6
Kapittel 2: Arbeidspakker	8
Arbeidspakke 1 – beskrivelse og analyse av det visuelle kunstfeltet.....	10
Arbeidspakke 2 – evaluering av Kulturrådets tilskuddordninger.....	12
Arbeidspakke 3 – forslag til endringer	14
Kapittel 3: Tilskuddsordningene	16
Prosjektstøtte visuell kunst.....	16
Prosjektstøtte til kunstnere i etableringsfasen	18
Kunstfaglige publikasjoner og manusutvikling.....	19
Arrangørstøtte visuell kunst	19
Utstyrstøtte til fellesverksteder og gjestekunstnerordninger	20
Kunstnerassistentordningen	21
Øvrige ordninger i Kulturrådet.....	21
Kapittel 4: Formaliteter	22
Prosjektbeskrivelse.....	22

Metode og teori	23
Referansegruppe og faglig oppfølging	23
Redaksjonell oppfølging, publisering og formidling	23
Kompetanse	24
Fremdriftsplan og plan for organisering av arbeidet	24
Budsjett og økonomi	25
Videre bruk og åpne data	25

Innledning

Det visuelle kunstfeltet i Norge på 2020-tallet preges av høy aktivitet og et mangfold av kunstneriske praksiser, uttrykksformer og formidlingsarenaer, men også av komplekse strukturer og usikker økonomi for både enkeltkunstnere og feltet som helhet. De senere årene har det kommet flere utredninger og forskningsarbeider som beskriver og analyserer ulike dimensjoner ved det visuelle kunstfeltet i samtiden. Det mangler likevel en studie som undersøker sammenhenger mellom kunstneriske praksiser, strukturer og økonomi i en kulturpolitisk kontekst, og som viser betydningen av offentlige tilskuddsordninger for produksjon og formidling av visuell kunst, og for organiseringen og utviklingen i feltet.

Kulturrådet lyser ut midler til et forskningsprosjekt som skal 1) analysere kunstneriske praksiser, strukturer og økonomi i det visuelle kunstfeltet på 2020-tallet, 2) evaluere hvordan Kulturrådets tilskuddsordninger for visuell kunst virker – både hver for seg, samlet og i lys av andre kulturpolitiske virkemidler, og 3) utrede forslag til endringer i tilskuddsordningene og tilskuddsordningenes rammer. Målet er å gjøre virkemidlene mer presise, og slik styrke feltet. Prosjektet skal bygge på sterk kunstfaglig kompetanse, solid innsikt i samtidskunstens strukturer for produksjon og formidling, og grundig forståelse for kulturpolitikkenes virkemiddelbruk. Arbeidet skal samles i en rapport som kan publiseres av Kulturrådet.

Oppsummering av kunnskapsbehovet

Kulturrådet ønsker ny og oppdatert kunnskap om forholdene for produksjon og formidling av billedkunst, fotografi og kunsthåndverk i Norge i dag. Særlig ønskes kunnskap om hvordan tilskuddsordningene preger kunsten og de kunstneriske praksisene, og hvordan de virker på strukturer og økonomi i det visuelle kunstfeltet. Det er også viktig å få kunnskap om prosjekt- og arrangørøkonomien i feltet. Kulturrådets mål er at det skapes og formidles visuell kunst av høy kvalitet på profesjonelle betingelser over hele landet. Tilskuddsordningene og deres

virksomheter i feltet skal vurderes ut fra dette målet og mål som ellers beskrives i relevante strategier, områdeplaner og retningslinjer. Overordnet skal prosjektet:

- *Beskrive og analysere* sentrale trekk ved kunstneriske praksiser, strukturer og økonomi i det visuelle kunstfeltet i dag. Med kunstneriske praksiser menes alle aktiviteter knyttet til det å skape, distribuere, formidle og oppleve kunst. Det handler om både kunstneriske objekter, ytringer, innhold og uttrykk, og om sammenhengene der disse produseres, formidles, sirkuleres, oppleves, brukes og diskuteres. Med strukturer menes både fysiske, digitale, sosiale og organisatoriske rammer for produksjon og formidling av kunst, blant annet verksteder, visningssteder og andre plattformer for formidling, institusjoner, regelverk, fagorganisasjoner, maktrelasjoner og annet. Med økonomi menes både den samlede økonomien i kunstbransjen, kunstnerøkonomien, arrangørøkonomien og økonomien i de enkelte kunstprosjektene. Viktige endringer og utviklingstrekk de senere årene skal diskuteres, men utdypende kunsthistorisk eller kunstkritisk analyse av kunstnerskap eller tendenser er ikke etterspurt.
- *Evaluerer* Kulturrådets tilskuddordninger for visuell kunst med vekt på hvordan de både hver for seg og samlet påvirker kunstneriske praksiser, strukturelle forhold og økonomi for kunstnere, arrangører og kunstområdet generelt. Kulturrådets forvaltning av tilskuddsordningene vil være en nødvendig del av evalueringen, men virkningene på og i feltet er minst like viktig og interessant å få utdypet. Evalueringen skal fokusere på de tilskuddsordningene som retter seg spesifikt mot visuell kunst, men andre relevante tilskuddsordninger fra Kulturrådet skal inngå i den helhetlige vurderingen. Tilskuddsordningene skal undersøkes innenfor en større kontekst av sentrale kulturpolitiske virkemidler på feltet. Statens kunstnerstipend samt kunstinstitusjoner og virksomheter på statsbudsjettet (kap. 320 post 74 og 75) og fylkeskommunale budsjetter (kunstsentrene) anses særlig å være relevante.
- *Utrede* hvordan tilskuddsordningene kan videreutvikles for å sikre god måloppnåelse, det vil si for å styrke produksjon og formidling av visuell kunst i Norge. Denne delen skal identifisere og foreslå mulige tiltak, for eksempel endringer i tilskuddsordninger eller etableringen av nye virkemidler, og den skal analysere og vurdere virkningen av de foreslåtte tiltakene. De foreslåtte tiltakene skal ta hensyn til status og endringer i kunstfeltet knyttet blant annet til mangfold, bærekraft, økonomi, kulturpolitikk, mediebruk og teknologiutvikling, og de skal ta hensyn til de behovene som kommer til uttrykk blant kunstnere og innenfor ulike deler av kunstområdet.

Det kan bli aktuelt med avgrensninger og prioriteringer av tema i dialog med Kulturrådet og Kulturrådets sekretariat når prosjektet har startet. Forskningsprosjektet omfatter ulike kunnskapssjangre: analyse, evaluering og utredning. Disse er tett forbundet: Analysen legger et grunnlag for evalueringen, som i neste omgang peker frem mot utredningen. Trolig vil forskningsprosjektet kreve kompetanse fra ulike fagområder, og forskere fra ulike miljøer oppfordres til å samarbeide. For å strukturere prosjektet og tilrettelegge for samarbeid, foreslås en inndeling i tre arbeidspakker.

Dette dokumentet (*kravspesifikasjonen*) har fire kapitler. Kapittel 1 løfter frem noen hovedlinjer i det visuelle kunstfeltet i Norge på 2020-tallet samt Kulturrådets mål for og forståelse av feltet. Kapittel 2 beskriver de tre arbeidspakkene og hva de overordnet skal inneholde. Kapittel 3 beskriver de viktigste tilskuddsordningene og utdyper sentrale tema og problemstillinger. Kapittel 4 gjennomgår formelle føringer for og forventninger til prosjektet.

Kapittel 1: Bakgrunn

Om det visuelle kunstfeltet på 2020-tallet

I Kulturrådets områdeplan for visuell kunst for perioden 2022–2024 heter det at «kunstfeltet er utpreget tverrfaglig og karakteriseres av individuelle og institusjonelle posisjoner som flyter over i hverandre. Kunstnere, kunsthåndverkere og fotografer veksler mellom å arbeide med tradisjonelle og nye medier, og arbeider på tvers av grensene mellom det frie feltet og de etablerte galleriene, kunsthallene og museene.» De strukturene og estetiske praksisene som preger kunstfeltet i dag, kan sees i forlengelse av endringsprosesser som tok form på 1990-tallet: Det som frem til 1980-tallet hadde vært et relativt homogent og kompakt kunstfelt, ble nå utvidet og utfordret – både institusjonelt og kunstnerisk. Det kom en større åpenhet for nye medier, uttrykksformer og tema. Stortingsmeldingen *Visuell kunst* fra 2012, den første større politiske gjennomgangen av det visuelle kunstfeltet i Norge, oppsummerer utviklingen slik:

Det visuelle kunstfeltet har gjennomgått store endringer i de siste 10–20 årene. Disse forandringene gjelder både utviklingen av ny kunstnerisk praksis, nye uttrykk og produksjonsmåter, andre formidlingsformer, nye arenaer og en noe annen organisering av det kunstneriske arbeidet. Kunstscenen består i dag av et stort mangfold av kunstuttrykk og en rekke institusjoner og formidlingsarenaer spredt over hele landet. Dette byr på mange ulike innfallsvinkler både når det gjelder opplevelse av og verdsetting av kunst.

Gjennom det siste tiåret har feltet fortsatt å utvikle seg, og enkelte tendenser har forsterket seg. Kulturrådets områdeplan beskriver dagens situasjon slik:

Samtidskunsten er sterkt preget av den teknologiske utviklingen. Også de håndverksbaserte mediene og sjangrene er i utvikling, ofte gjennom en pendling

mellom fornyelse og tradisjon. Resultatet er en mangfoldig og flerdimensjonal kunstsamtale, der mediespesifikke og tverrfaglige uttrykk eksisterer parallelt innen utdanning, produksjon og formidling. Også krefter utenfra bidrar til å endre den visuelle kunsten. Globalisering og digitalisering påvirker både kunstuttrykkene og infrastrukturen i feltet.

Nevnes kan også en tendens til flere kunstprosjekter i stor skala og en fornyet interesse for kunstverket som fysisk objekt. Dette siste kommer blant annet kommer til uttrykk i en økt oppmerksomhet om keramikk, tekstil og glass, og i en økt interesse for kunst- og kunstnerbøker. Utviklingen av doktorgradsprogrammer i kunstnerisk utviklingsarbeid bidrar til å endre rammene for produksjon og formidling av visuell kunst, og tematisk kan man blant annet påpeke et sterkere fokus på tilhørighet, identitet, representasjon, makt og privilegier, og på menneskets samspill med naturen.

Av strukturelle endringer de senere årene, kan nevnes en økt satsing på store institusjoner og museer, med påfølgende krav fra kunstnere og arrangører i det frie feltet om styrkede produksjons- og arbeidsvilkår også for deres del. Det har vært en vekst i antall festivaler og kunstnerdrevne visningssteder, en transformasjon av kunstforeninger til kunsthaller i de største byene, og en økt oppmerksomhet om det lokale og regionale ansvaret for å etablere atelierer og verksteder for kunstnere. Nye digitale formidlings- og salgskanaler har gitt rom og muligheter for nye stemmer og aktører som på ulike måter bidrar til å utfordre etablerte posisjoner, og til å forskyve formelle og uformelle maktstrukturer i feltet.

Økonomien i det visuelle kunstfeltet er sammensatt og til dels uoversiktlig i den forstand at ulike markeder og kretsløp virker sammen og glir over i hverandre. Mens noen deler av feltet preges av kommersielle virksomheter, orienterer andre seg mot kunstuttrykk som i sin form vanskelig lar seg omsette økonomisk. En stor del av feltet befinner seg i ulike mellomposisjoner. Forskjellene er store. Selv om noen kunstnere tjener svært godt på sitt kunstneriske virke, får det store flertallet kun små eller moderate inntekter.

Kunst i tall, Kulturdirektoratets årlige måling av den økonomiske omsetningen innenfor de ulike kunstbransjene, viser at inntektene på det visuelle kunstfeltet har holdt seg relativt stabile siden 2014, men med en viss økning de siste par årene. Samtidig viser *Kunstnerundersøkelsen 2019*, som kom i 2023, at billedkunstnere, fotografer og kunsthåndverkere er den kunstnergruppen som har lavest gjennomsnittlig inntekt fra kunstnerisk arbeid. Det viser seg at en relativt stor gruppe kunstnere lever med vedvarende lavinntekt. *Kunstmarkår*, kunstnermeldingen fra 2023, tar hensyn til denne situasjonen. Stortingsmeldingen understreker at det å være kunstner er en yrkesvei, og at kunstnere derfor må behandles som arbeidsfolk og omfattes av den politikken som gjelder for det øvrige

arbeidslivet. Blant annet argumenteres det for at kunstnere «skal ha rimeleg betaling for jobben dei gjer». Det skal etter planen utarbeides en egen strategi for å dette. Tiltak som eventuelt iverksettes, vil trolig ha betydning også for Kulturrådet og Kulturrådets tilskuddsordninger.

Høyt aktivitetsnivå og mange profesjonelle kunstnere i et relativt lite kunstmarked har skapt vekst i antall søknader og økt press på Kulturrådets tilskuddsordninger. Dette ble bemerket allerede i stortingsmeldingen fra 2012:

Presset på eksisterende midler på det visuelle feltet i Norsk kulturråd skyldes i stor grad profesjonaliseringen av feltet og framveksten av kunstfestivaler, kunstner- og kuratorinitierte visningssteder og produksjonsfelleskap med behov for langsiktig og forutsigbar finansiering. Det har dessuten sammenheng med mangelen på produksjonsmidler i institusjonene, både de regionale (større kunstforeninger, kunstnersentrene, kunsthaller o.l.) og de nasjonale institusjonene.

I etterkant av stortingsmeldingen fikk kulturfondet ekstra midler som særlig har gått til å styrke arrangørene. Fortsatt opplever likevel Kulturrådet et vedvarende misforhold mellom på den ene siden størrelsen på avsetningen til visuell kunst, og på den andre siden aktivitetsnivået og behovene i feltet. Kulturrådet tvinges til å velge mellom på den ene siden å gi relativt lave tilskudd til et mangfold av søkere eller på den andre siden å gi mer solide tilskudd til færre aktører, det vil si tilskudd som i større grad svarer til søknadsbeløpene. I stortingsmeldingen fra 2012 påpekes det at kunstnernes rammevilkår «må være slik utformet at et tilstrekkelig antall visuelle kunstnere har mulighet til å skape et mangfold av visuelle kunstuttrykk». Det er riktignok ikke gitt hva som er et tilstrekkelig antall kunstnere, og heller ikke hvilke rammevilkår som er nødvendige for at det skal kunne skapes og formidles et mangfold av visuell kunst over hele landet. Her trengs det både kunnskap og refleksjon.

Kulturrådets mål for og forståelse av det visuelle kunstfeltet

Som forvalter av Norsk kulturfond er Kulturrådet den viktigste statlige finansieringskilden for den frie, prosjektbaserte delen av kunst- og kulturlivet i Norge. Visuell kunst har vært et ansvarsområde helt siden etableringen i 1965, og en rekke tilskuddsordninger har siden den gang blitt opprettet og nedlagt, utviklet og justert. Det har blitt tatt hensyn til utviklingen av nye kunstneriske praksiser og kunstforståelser, og til endringer i de samfunnsmessige, strukturelle, økonomiske, teknologiske og mediale betingelsene som kunstfeltet må forholde seg til. Også administrative inndelinger i kulturpolitikken har ført til endringer, sist i 2021 da en rekke virksomheter ble overført fra Kulturrådet til post 74 og 75 på statsbudsjettet. Dette førte til en kraftig reduksjon i Kulturfondets avsetning til visuell kunst. Samlet statlig støtte til

feltet forble riktig uendret. Prosessen bidro til å anskueliggjøre både forskjeller og uklare grenser mellom ulike typer institusjoner og virksomheter i det visuelle kunstfeltet, og til å fremvise de kulturpolitiske virkemidlenes ulike funksjoner og virkemåter.

Kulturrådet har siden opprettelsen hatt som mål å bidra til produksjon og formidling av kunst og kultur til et bredt publikum over hele landet. I kulturrådsloven er formålet «å stimulere samtidens mangfoldige kunst- og kulturuttrykk og å bidra til at kunst og kultur skapes, bevares, dokumenteres og gjøres tilgjengelig for flest mulig». Dette følges opp i Kulturrådets strategi for 2021–2024 og områdeplan for visuell kunst for perioden 2022–2024.

I rådets strategien løftes «mangfold – flere stemmer, uttrykk og estetiske praksiser» og «større ytringsrom – friksjonsfylte fellesskap» som viktige satsinger for å sikre at Kulturrådets formål innfris. I strategien heter det: «Rådet skal tilrettelegge for en bredde av estetiske praksiser hvor et mangfold av skapende prosesser støttes og utvikles. Marginaliserte gruppers historie og kulturarv må synliggjøres og kunst og kultur som springer ut fra forskjellige tradisjoner må ivaretas.» Det siste har fått forsterket betydning etter at sannhets- og forsoningskommisjonens rapport ble lansert i juni 2023, og må tas hensyn til.

I områdeplanen understrekes det at «Kulturrådet skal bidra til at det skapes og formidles visuell kunst av høy kvalitet på profesjonelle betingelser over hele landet», og at et «mangfoldig og omskiftelig kvalitetsbegrep» skal ligge til grunn. Områdeplanen påpeker at Kulturrådets tilskuddsordninger skal stimulere til «kunstnerisk praksis på tvers av medier, sjangre og ideologiske posisjoner», og at tilskuddene skal «legge til rette for bærekraft og mangfold». Videre skal det arbeides for «bedre arbeids- og inntektsmuligheter for kunstnere», og for at infrastrukturen i det frie feltet skal «styrkes og ses i sammenheng med arbeids- og inntektsmuligheter til kuratorer, kritikere, utgivere og produsenter». Endelig skal «stabilitet og langsiktighet i kulturfeltet» balanseres med «behov for endringer og nye initiativ».

Begrepene *prosjekt* og *arrangør* er viktige for Kulturrådets forståelse av strukturer og sammenhenger i det visuelle kunstfeltet, og dermed for utformingen av tilskuddsordningene. Et prosjekt i det visuelle kunstfeltet kan forstås bredt. Det handler om å produsere noe med tanke på fremvisning eller formidling, altså om målrettede og mer eller mindre tidsavgrensede aktiviteter, som for eksempel å skape et kunstverk, produsere en utstilling, lage en utstillingskatalog eller arrangere et seminar eller en festival. En arrangør på sin side er en virksomhet som bidrar til å utvikle, realisere og formidle det kunstnerne skaper, for eksempel kunstnerinitierte gallerier, kunsthaller og kunstsentra, festivaler, kunstbokmesser, produsenter og andre. Når Kulturrådet gir tilskudd til arrangørene, er tanken at dette i neste omgang vil

styrke produksjonsvilkårene og generere oppdrag for kunstnerne, utvikle kunstsamtalen og gi et større publikum til kunsten.

Det er et mål at Kulturrådets tilskuddsordninger skal bidra å bygge velfungerende strukturer for produksjon og formidling av visuell kunst, og dermed styrke det visuelle kunstfeltet som helhet. Kulturrådet har frem til 2023 hatt seks tilskuddsordninger som retter seg mot aktører i det visuelle kunstfeltet. Tre av tilskuddsordningene kan forstås som rene prosjektstøtteordninger: Det gjelder prosjektstøtte visuell kunst, som er den klart største, samt prosjektstøtte til kunstnere i etableringsfasen, og kunstfaglige publikasjoner og manusutvikling. Nærmere åtti prosent av søknadene på visuell kunst rettet seg i 2022 til disse tre ordningene, men tilskuddsbeløpene er relativt lave, og bare en tredjedel av Kulturfondets avsetningen til visuell kunst gikk til de tre prosjektstøtteordningene.

Den økonomisk mest omfattende tilskuddsordningen på fagområdet er arrangørstøtte visuell kunst. Tilskudd fra denne ordningen går ikke kun til prosjekter, men også til drift, inkludert lønn, lokaler, administrasjon og så videre. Både søknads- og tilskuddsbeløpene er høyere her enn på prosjektstøtteordningene. Ordningen mottok i 2022 rundt fem prosent av søknadene til visuell kunst, men fordelte mer enn femti prosent av midlene.

Kulturrådet har også to mer spesialiserte tilskuddsordninger for visuell kunst: kunstnerassistentordningen, og utstyrsstøtte til fellesverksteder og gjestekunstnerordninger. De ulike ordningene, samt konkrete problemstillinger knyttet til hver av dem, utdypes i kapittel tre av dette dokumentet.

Ulike kulturpolitiske virkemidler har ulike formål og virker ulikt i feltet. For å anskueliggjøre hensikten med Kulturrådets tilskuddsordninger, og for å forstå hvordan de virker i det visuelle kunstfeltet, kan det være nyttig å sammenligne med andre kulturpolitiske virkemidler, ikke minst Statens kunstnerstipend. Mens Kulturrådets tilskuddsordninger primært støtter definerte og avgrensede prosjekter hos kunstnere og arrangører, er målet med kunstnerstipendene å legge til rette for at kunstnere skal kunne videreutvikle sitt kunstneriske virke og ha kunstnerisk aktivitet som hovedbeskjeftigelse. Kunstnerstipendene handler om den langsiktige utviklingen av kunstnerskap. Tilskudd fra Kulturrådet handler om å realisere konkrete tiltak. En slik kulturpolitiske forståelse av de ulike virkemidlenes funksjon er viktig å ta med inn i arbeidet med forskningsprosjektet.

Kapittel 2: Arbeidspakker

Kulturrådet foreslår at forskningsprosjektet struktureres i tre arbeidspakker som sees i sammenheng og kobles tett på hverandre. Arbeidspakkene fungerer som grunnstruktur for

rapporten som prosjektet skal kunne ut i. Tilbydere kan forslå andre måter å organisere arbeidet på, men må i så fall argumentere for hvordan dette vil styrke prosjektet.

Arbeidspakkene har ulike størrelser. Kulturrådet ser for seg at arbeidspakke 1 vil kreve omtrent to sjettedeler av forskningsarbeidet, arbeidspakke 2 omtrent tre sjettedeler, og arbeidspakke 3 omtrent én sjettedel. Det er trolig behov for litt ulik sammensetning av kompetanse i de tre arbeidspakkene, og det oppfordres til tverrfaglighet og samarbeid mellom forskere fra ulike forskningsmiljøer. Arbeidspakkene skal legge til rette for dette.

Problemstillingene som presenteres i det følgende, er ikke nødvendigvis uttømmende. I prosjektbeskrivelsen som skal følge tilbudet, kan tilbydere foreslå andre tema og perspektiver som bør utforskes. Det vil uansett være en del av oppdraget – både i innsamlingen av empiri og på bakgrunn av de undersøkelsene som foretas – å identifisere og undersøke problemstillinger som er relevante, men ikke nødvendigvis beskrevet i dette dokumentet. Hvilke nye tematikker eller problemstillinger som eventuelt skal utdypes og utvikles videre, skal diskuteres med Kulturrådets sekretariat og med referansegruppen. Forslagene vil måtte vurderes og prioriteres i lys av det øvrige kunnskapsbehovet.

De temaene og problemstillingene som skisseres i det følgende, vil kunne favne bredt. For at prosjektet skal kunne gjennomføres på en god måte, og innenfor rammene, vil det kunne bli behov for avgrensinger, presiseringer og prioriteringer. Eventuelle forslag til avgrensninger kan presenteres i prosjektbeskrivelsen. I prosessen vil det også kunne bli tydeliggjøre for Kulturrådet hvor kunnskapsbehovet er aller størst. Det legges opp til dialog om dette når prosjektet har startet. Generelt vil avgrensninger og prioriteringer kunne diskuteres underveis med Kulturrådet, Kulturrådets sekretariatet og referansegruppen.

Overordnet ønsker Kulturrådet økt kunnskap om hvordan tilskuddsordningene påvirker utviklingen i feltet (kunstneriske praksiser, struktur, økonomi), økt kunnskap om hva et prosjekt og en arrangør er i det visuelle kunstfeltet, og hvordan de fungerer, inkludert prosjekt- og arrangørøkonomien, og generelt økt kunnskap om organiseringen og økonomien i feltet. Både prosjekt og arrangør er sentrale begreper i Kulturrådets forståelse av det visuelle kunstfeltet, og det kan derfor være både fristende og fruktbart å bruke dem som analytiske kategorier for å forstå de aktuelle fenomenene. En risiko ved en slik inngang kan være at bestemte forforståelser reproduseres, og en kritisk undersøkelse av hvordan eller hvorvidt Kulturrådets feltforståelse virker inn på innretningen av tilskuddsordningene, og hvordan begrepsbruken i seg selv kan sies å sette sitt preg på feltet, er nødvendig. Generelt er det et mål at forskningsprosjektet skal bidra til å gjennomtenke og utfordre etablerte kategorier, begreper og forståelsesmodeller. Det forventes at oppdragstaker evner å reflektere kritisk over

egne begreper, perspektiver, hypoteser og forforståelser, og at sakskomplekset – der det er nødvendig – diskuteres på et overordnet, prinsipielt nivå, og i en bredere kontekst.

Arbeidspakke 1 – beskrivelse og analyse av det visuelle kunstfeltet

Som grunnlag for det videre evaluerings- og utredningsarbeidet, skal forskningsprosjektet beskrive og analysere sentrale trekk ved kunstneriske praksiser, strukturelle forhold og økonomi i det visuelle kunstfeltet på 2020-tallet. Det handler om å forstå den visuelle kunsten, og de rammene og rommene kunsten og kunstnerne utfolder seg og virker innenfor.

Oppmerksomheten skal rettes mot dagens situasjon, men historiske linjer kan trekkes der det anses som nødvendig. Arbeidet kan bygge på foreliggende forskning, men det forventes nye analyser, og nye undersøkelser der det er nødvendig.

Kunstneriske praksiser

Denne delen skal undersøke kunstneriske tendenser på et overordnet nivå fremfor å fordype seg i analyser av konkrete kunstnerskap eller bestemte retninger innenfor den visuelle kunsten i samtiden. Til gjengjeld skal den favne både bredere tendenser og mer utforskende praksiser innenfor kunstnerisk produksjon og formidling. Oppdragstaker må selv avgrense hva som er relevant for de videre undersøkelsene. Det kan særlig være interessant å forstå praksiser som er typiske for Kulturrådets søkere, og det trengs kunnskap om materielle og immaterielle faktorer som bidrar til eller står i veien for gode prosjekter og høy kunstnerisk kvalitet. Det kan være et poeng å synliggjøre sjangere, arbeidsmåter, formidlingsformer, miljøer, aktører, tema og prosjekttypen som Kulturrådets tilskuddsordninger ikke gir tilstrekkelig rom for, men som kunne eller burde fått bredere støtte. Det ønskes et særlig blikk på bærekraft, mangfold og marginaliserte stemmer. Aktuelle tematikker kan blant annet være:

- Sjangre, uttrykksformer, tema, formidlingsformer, medier og materialer som dominerer den visuelle kunsten på 2020-tallet. Nye, revitaliserte eller endrede kunstneriske praksiser som har vokst frem i de senere årene, og hvordan de preger det visuelle kunstfeltet.
- Sentrale arbeidsmåter og produksjonsformer. Forholdet mellom den åpne, kunstneriske utforskningen og mer målrettede prosjektbaserte arbeidsformer. Hvordan kunstprosjekter skaleres, og hvordan små, håndverksbaserte produksjoner samvirker med større prosjekter som eksempel flermediale installasjoner og filmproduksjoner.
- Endringer i samfunnsmessige, sosiale, økonomiske, teknologiske og mediale forhold og hvordan de påvirker kunstneriske praksiser.

- Kunstsamtalen og hva som preger denne. Hvilke teoretiske, sosiale og politiske posisjoner og praksiser som dominerer, og hvordan de påvirker produksjonen og formidlingen av kunst. Dominerende kvalitetsforståelser, og hvordan kvalitetsvurderinger i feltet fungerer. Endringer i kunstbegrepet.

Strukturelle forhold

Kulturrådets tilskuddordninger henvender seg ikke bare til enkeltkunstnere eller fellesskap av kunstnere, men også til visningssteder, festivaler, produsenter, atelierhus, fellesverksteder, tidsskrift, kritikere, forfattere, forlag og andre aktører i feltet. Tilskuddsordningene skal altså bidra til at kunstområdet fungerer som en helhet. For å forstå den strukturelle virkningen av tilskuddsordningene, er det nødvendig med en analyse av hvordan ulike deler av kunstverdenen virker sammen, inkludert ulike typer fysiske, sosiale og organisatoriske forhold som påvirker produksjon og formidling av visuell kunst. Selv om kunstnerpolitikk ikke nødvendigvis skal være et hovedfokus i forskningsprosjektet, bør analysene ta hensyn til noen av de perspektivene som kommer til uttrykk i *Kunstnarkår*, og til det arbeidet som gjøres i kjølvannet av meldingen. Studien skal vektlegge dagens situasjon, men kan trekke historiske linjer der det er relevant. Blant forhold som det kan være aktuelt å se nærmere på:

- Materielle og immaterielle strukturer for produksjon og formidling av kunst. Hva som finnes, og hvordan tilgangen er til produksjonslokaler, materialer og teknologi, og til distribusjonskanaler og formidlingsarenaer. Ulike lover og reguleringer, og hvordan de setter rammer og vilkår for kunstfeltet.
- De ulike kretsløpene i det visuelle kunstfeltet, og hvordan kunst sirkuleres og diskuteres innen ulike offentligheter. Hvordan publikum tenkes som en del av det visuelle kunstfeltet, og hva visningsstedene gjør for å nå et bredere publikum.
- Aktørene og institusjonene i feltet, små og store, og hvordan de samvirker eller posisjonerer seg i forhold til hverandre (kunstnere, kunstnerorganisasjoner, kuratorer, gallerister, museer, utdanningsinstitusjoner, offentlige institusjoner, etater og annet).
- Kjønn, geografi og mangfold blant kunstnere og i kunstfeltet. Sammensetningen av kunstnerbefolkningen, med tanke på for eksempel funksjonsmangfold, og etnisk, kulturelt og sosioøkonomisk mangfold. Strukturelle rammer og hvordan tilgangen til feltet er for samiske kunstnere, nasjonale minoriteter og kunstnere med andre mangfoldserfaringer. Hvem som blir eller har mulighet til å bli kunstner i Norge i dag.

Økonomi

Det finnes som nevnt flere studier av økonomien i feltet. *Kunst i tall* måler inntektene i det visuelle kunstfeltet, mens *Kunstnerundersøkelsen 2019* viser et gjennomsnitt av inntektene til enkeltkunstnere målt etter ulike parametere. Forskningsprosjektet skal kartlegge og oppsummere økonomien på begge disse nivåene. Det kan å basere analysene på foreliggende studier, men eksisterende kunnskap bør behandles selvstendig og kritisk. Det kan vurderes om nye undersøker er nødvendig for å bringe andre perspektiver inn i diskusjonen.

Prosjektet skal videre gi en oversikt over sentrale finansierings- og inntektskilder i det visuelle kunstfeltet, inkludert statlige tilskuddsordninger, virksomhetstilskudd over statsbudsjettet, kommunale og fylkeskommunale tilskudd, private fond, ulike salgskanaler og annet. Det finnes ansatser til slike oversikter, blant annet i stortingsmeldingen *Visuell kunst*, men det kan være behov for en oppdatering og en tallfesting for lettere å kunne kontekstualisere kulturfondets avsetning til feltet.

Kulturrådet ønsker endelig mer kunnskap om henholdsvis prosjektøkonomien og arrangørøkonomien i det visuelle kunstfeltet, også bredere enn de aktører og virksomheter som får tilskudd fra Kulturrådet, og om sammenhengen mellom dem, og om hva prosjekttilskudd, honorar og salg betyr for den økonomiske situasjonen til kunstnere og arrangører. Prosjektøkonomi handler om hva det koster å skape et kunstverk eller en utstilling, hvordan arbeidet finansieres, i hvilken grad det tas ut lønn og honorarer, og generelt hvilke finansierings- og inntektsmuligheter som finnes. Arrangørøkonomi handler om hva det koster å drive et visningssted, en festival eller en annen type arrangør, og om forholdet mellom driftsmidler (lønn, lokaler, administrasjon, kommunikasjon med mer) og produksjonsmidler (midler til å produsere utstillinger og arrangementer, betale honorar og vederlag med mer). Generelt ønskes kunnskap om hvordan kunstnerne finansierer sine prosjekter, og hvordan den økonomiske situasjonen er for små og mellomstore visningssteder og institusjoner. Hvor kommer inntektene kommer fra, og hvordan er kostnadsstrukturen? Hvilke sammenhenger finnes mellom stipendordningene under Statens kunstnerstipend og finansieringen av kunstproduksjon og formidlingsaktiviteter gjennom Kulturrådet? For å nevne noe.

Arbeidspakke 2 – evaluering av Kulturrådets tilskuddordninger

Overordnede spørsmål i denne delen, som antas å være den mest omfattende, er hvordan, i hvilken grad og på hvilken måte Kulturrådet bidrar til at visuell kunst skapes og gjøres tilgjengelig for publikum over hele landet, og hvordan tilskuddsordningene preger utviklingen

av de kunstneriske praksisene, strukturene og økonomien i feltet. Ordningene skal sees i sammenheng med andre relevante kulturpolitiske virkemidler.

Det er behov for noen presiseringer. For det første ønskes en *helhetlig* gjennomgang av tilskuddsordningene. Det er nødvendig å evaluere ordningene hver for seg, men det er enda viktigere å se dem i sammenheng med hverandre og å vurdere den samlede virkemåten og virkningen, også i lys av andre kulturpolitiske virkemidler. For det andre er hovedmålet ikke å vurdere tilskuddsordningene i seg selv, altså å se på forvaltningen av enkeltordningene og hvordan de oppfyller sine individuelle mål. Dette er riktignok en del av oppdraget, men enda viktigere er det å analysere hvordan ordningene virker på kunsten og i kunstfeltet. Evalueringen skal altså ha et bredt perspektiv som plasserer Kulturrådets tilskuddordninger i et bredere perspektiv. Prosjektstøtte visuell kunst og arrangørstøtte visuell kunst er de største og viktigste av Kulturrådets tilskuddsordninger på feltet og disse bør prioriteres. Arbeidspakken har to deler.

Evaluering av fagspesifikke og tverrgående tilskuddsordninger

Prosjektet skal for det første evaluere tilskuddsordningene i lys av aktuelle mål og retningslinjer. Evalueringen skal fokusere på de fagspesifikke tilskuddsordningene, men tverrfaglige ordninger som aktører i det visuelle kunstfeltet kan søke på, skal inngå i den helhetlige gjennomgangen. De enkelte tilskuddsordningene og spesifikke tema knyttet til hver av dem, beskrives i kapittel 3. Denne delen av prosjektet skal blant annet:

- Evaluere innretningen på og forvaltningen av tilskuddsordningene for visuell kunst i lys av mål og retningslinjer for ordningene. Vurdere om tilskuddsordningene når sine spesifikke mål, samt fagområdets mer overordnede mål. Diskutere om målene for de enkelte ordningene svarer til de overordnede målene for fagområdet på den ene siden og til behovene i feltet på den andre.
- Frembringe innsikt i søkeres erfaringer fra søknadsprosessen, og vurdere om forvaltningen er tilfredsstillende eller kan bli bedre både i Kulturrådet og Kulturrådets sekretariat. I den grad det er mulig, skal evalueringene også undersøke erfaringer hos kunstnere som ikke har søkt om tilskudd fra Kulturrådet og kartlegge årsaker til hvorfor de ikke har søkt.
- Vurdere om retningslinjene for de enkelte tilskuddsordningene er relevante og hensiktsmessige eller om det er behov justeringer.
- Analysere det visuelle kunstfeltets plass innenfor Kulturrådet sammenlignet med andre fagområder.

Analyse av tilskuddsordningenes virkemåte: kunstneriske praksiser, struktur og økonomi

For det andre skal prosjektet undersøke Kulturrådet som en aktør i det visuelle kunstfeltet, og vurdere om tilskuddsordningene virker slik de er tenkt, både enkeltvis, samlet og sett i lys av andre kulturpolitiske virkemidler. Forskningsprosjektet skal reflektere kritisk over den betydning Kulturrådets tilskuddsordninger har for den helhetlige utviklingen av samtidskunsten og det visuelle kunstfeltet i Norge – for kunstneriske praksiser, strukturer og økonomi. Tre overordnede tema ønskes dekket, men punktene under er ikke nødvendigvis uttømmende. Utdypninger og detaljeringer vil bli nødvendig.

- Hvordan tilskuddsordningene – og det økonomiske tilskuddet de gir – virker inn på kunstneriske praksiser, produksjon og formidling av visuell kunst, og hvilke blindsoner og skjevheter i tilskuddsordningene som eventuelt finnes. Hvorvidt retningslinjer og tildelingspraksiser bidrar til å løfte særskilte former for kunstnerisk produksjon og formidling.
- Hvordan retningslinjer og terminologibruk strukturerer eller legger føringer på strukturer og organisering i feltet, inkludert økonomi, skalering av prosjekter og så videre. Hvordan tilskuddsordningene påvirker relasjoner og dynamikk mellom aktører i feltet, mer konkret hvordan eller hvorvidt tilskudd til én aktør i feltet også får ringvirkninger for andre aktører. Hvordan tilskuddsordningene bidrar til å bygge strukturer, økonomi og kretsløp i det visuelle kunstfeltet.
- Hvorvidt tilskuddsordningene og fagutvalgenes prioriteringer er tilpasset kunstneriske praksiser, arbeidsformer og organisering i feltet, med andre ord hvorvidt tilskuddsordningene og forvaltningen av dem svarer til de reelle behovene i feltet. Blant annet er det et spørsmål hvorvidt tilskuddsnivåene legger føringer på kunstneriske, kuratoriske og administrative arbeidsprosesser, herunder honorarer og formidling, og hvilken betydning tilskuddsordningene har for kunstnerøkonomien, prosjektøkonomien og arrangørøkonomien.

Arbeidspakke 3 – forslag til endringer

Kulturrådet jobber for å styrke innsatsen på det visuelle kunstfeltet, og forskningsprosjektet skal legge et grunnlag for en kunnskapsbasert videreutvikling av Kulturrådets virkemidler.

Derfor skal prosjektet også utrede hvorvidt det er endringer som kan eller bør gjøres.

Arbeidspakke 3 skal identifisere og foreslå mulige tiltak og utrede virkninger eller konsekvenser av eventuelle endringer eller justeringer i enkeltordninger og den samlede

porteføljen av tilskuddsordninger. Det understrekes at forskningsprosjektet ikke bare skal komme med forslag til endringer, men at det også skal analysere hvordan ulike grep vil virke i og på feltet. Realismen i endringsforslagene skal vurderes.

Fagutvalgene på det visuelle kunstområdet og Kulturrådets sekretariat har, i dialog med sentrale aktører i feltet, allerede diskutert mulige endringer og sett på hvordan dagens tilskuddsordninger kan justeres. Oppdragstaker skal diskutere ulike forslag og scenarier med fagutvalg, sekretariat og referansegruppe for å sikre relevans og at historikk og innspill innsamlet gjennom flere år blir videreformidlet. Denne delen av prosjektet skal med andre ord gjennomføres i dialog med Kulturrådet og Kulturrådets sekretariat. Det er likevel slik at oppdragstaker er uavhengig og ikke kan overstyres i sine konklusjoner. Oppdragstaker, Kulturrådet og Kulturrådets sekretariat har et felles ansvar for å påse at rollene som informant og bestiller ikke sammenblandes.

I tillegg til å foreslå mindre endringer i retningslinjer eller forvaltningspraksis, kan forskningsprosjektet foreslå og utrede enkelte mer omfattende tiltak eller omstruktureringer av virkemiddelbruken. Slike scenarier bør være av et begrenset antall og skal utformes i dialog med Kulturrådet. Alle foreslåtte endringer skal vurderes med hensyn til 1) en situasjon der avsetningen til visuell kunst i kulturrådfondet forblir uendret, og 2) en situasjon der det tilføres flere midler til visuell kunst gjennom en styrking av kulturfondet. Hva er mulighetene innenfor hver av disse situasjonene?

Det har i en rekke sammenhenger blitt argumentert for at visuell kunst i Norge, og særlig den frie, prosjektbaserte delen av feltet, er underfinansiert. I områdeplanen er situasjonen beskrevet slik:

Det visuelle kunstfeltet karakteriseres av store økonomiske og strukturelle forskjeller. I den institusjonelle delen av feltet foretas det betydelige offentlige og private investeringer, og ansattes lønnsvilkår er på høyde med resten av samfunnet. Kunstnere som stiller ut, mottar derimot ofte et svært lavt honorar. Den frie delen av feltet er preget av finansielt svake institusjoner, uklare ansettelsesforhold og et lavt lønnsnivå. For å kunne oppfylle høye krav til kunstnerisk kvalitet og bred formidling bør infrastrukturen og honorarnivået i feltet styrkes i årene som kommer.

Prosjektet skal analysere den økonomiske situasjonen på det visuelle kunstfeltet, se Kulturrådets avsetning i lys av den samlede offentlige støtten til feltet, vurdere aktiviteten og potensialet i feltet, og på bakgrunn av dette gi et anslag for kunstfeltets reelle behov. Det skal se på hvilke effekter en eventuell økning av den statlige støtten – særlig gjennom Kulturrådet – til det visuelle kunstfeltet ville kunne fått, og hvilken innretning av tilskuddsordningene som ville ha vært den mest hensiktsmessig i en slik situasjon. Det skal også diskutere den mest hensiktsmessige bruken av midlene gitt at støtten til visuell kunst ikke økes.

Kapittel 3: Tilskuddsordningene

Den totale rammen for Norsk kulturfond var i 2023 på 936,9 millioner kroner. Avsetningen til visuell kunst var på 79,6 millioner kroner. Tabellen under gir en oversikt over de seks tilskuddsordningene som i 2023 rettet seg spesifikt mot det visuelle kunstfeltet. Den viser avsetning, søknadsmengde, relevante evalueringer, og når ordningene – eller tidligere varianter av ordningene – ble etablert.

Tilskuddsordning	Opprettet	Budsjett 2023	Antall søknader 2023	Antall innvilget 2023	Relevante evalueringer
Prosjektstøtte visuell kunst	1965	21 861 000	1020	403	
Arrangørstøtte visuell kunst	2015	42 740 000	69	33	
Utstyrstøtte til fellesverksteder og gjestekunstnerordninger	1978	1 560 000	28	17	<i>Evaluering av Utstyrstøtte til fellesverksteder (2007)</i>
Prosjektstøtte til kunstnere i etableringsfasen	1968	2 600 000	217	85	<i>Evaluering av Kulturdepartementets utstillingsstipend for billedkunstnere, kunsthåndverkere og frie fotografer, og Norsk kulturråds debutant- og utstyrstøtte (1997)</i>
Kunstner-assistentordningen	2017	4 340 000	42	14	<i>Unge kunstnerskap i utvikling (2022)</i>
Kunsthøgskolepublikasjoner og manusutvikling	2016	4 160 000	158	62	

Nedenfor følger en kort presentasjon av tilskuddsordningene, samt noen problemstillinger knyttet til hver av dem. Flere av temaene som skisseres er relevante for og bør undersøkes på tvers av ordningene. Også andre tema og problemstillinger kan være aktuelle.

Prosjektstøtte visuell kunst

Prosjektstøtte visuell kunst springer ut av Kulturrådets tildelingspraksis de første årene etter etableringen. I begynnelsen var det en egen budsjettpost innenfor «bildende kunst og brukskunst» som var forbeholdt «tilskudd til utstillinger, engangstiltak etc.». Ordningen, slik den er i dag, har som formål å styrke produksjon og formidling av samtidskunst, og det gis tilskudd blant annet til produksjon av kunstverk og utstillinger, til annen visning av samtidskunst,

workshops, seminarer, konferanser og andre formidlingstiltak, og til programmering av utstillinger. Prosjektstøtte kan gis til både kunstnere og arrangører. Fra 2024 deles ordningen deles i to, med egne retningslinjer for hver av de to søkergruppene. Evalueringen skal primært forholde seg til den nye todelingen, men bør løfte erfaringer fra den tidligere organiseringen der dette er relevant.

Forskningsprosjektet skal blant annet gi innsikt i hvordan tilskuddsordningen preger kunstneriske praksiser, inkludert arbeidsformer, formidlingsformer, formater, medier og så videre. De senere årene har det kommet svært mange søknader til tilskuddsordningen, og tildelt beløp har i mange tilfeller vært betydelig lavere enn omsøkt. Ett av spørsmålene som melder seg, er hvordan eller hvorvidt søkerens forventninger til ordningen – hva de antar vil være realistiske tilskuddsbeløp – legger føringer på kunstprosjektene de planlegger og søker støtte til. Et annet spørsmål er hvilke prosjekter tilskuddsordningen i praksis prioriterer, og hvilke som faller utenfor. Er det aktører, miljøer, praksiser eller arbeidsformer som ikke omfavnes av tilskuddsordningen, og som heller ikke støttes gjennom andre ordninger? Det kan for eksempel være mer uferdige, åpne, mindre definerte, mer eksperimentelle prosjekter, eller det kan være store prosjekter som går ut over de økonomiske mulighetene som ligger i prosjektstøtteordningene, eller også utstillingsprosjekter i utlandet. Mer overordnet skal forskningsprosjektet undersøke hvilken betydning det har at produksjonsprosesser og formidlingsaktiviteter i det visuelle kunstfeltet tenkes og struktureres som «prosjekter».

Et annet viktig tema er hvordan tilskuddsordningen virker inn på prosjektøkonomien og i neste omgang kunstnerøkonomien. Tilskudd fra Kulturrådet kan gi både direkte og indirekte inntekter til kunstnerne. Kunstnere kan ta ut honorarer direkte fra prosjekttilskuddet, samtidig som prosjekttilskuddet gir kunstnere anledning til å skape verk som – i neste omgang – kan generere inntekter gjennom blant annet salg og visningsvedelag. Når tilskuddet gis til arrangører, kan dette også gi inntekter til kunstnerne, så fremt arrangørene gir oppdrag videre. Kulturrådet ønsker en analyse av disse sammenhengene, og en vurdering av hvorvidt kunstnere faktisk honoreres for det arbeidet de nedlegger i prosjektene. Det er en hypotese at kunstnere honoreres i mindre grad enn ønskelig for arbeid med kunstprosjekter, og at de ikke tar ut honorarer fra tilskudd de selv mottar. Et spørsmål er om hvordan Kulturrådet og interesseorganisasjoner i feltet kan bidra til å etablere en enhetlig tildelingspraksis som sikrer at aktørene (kunstnere, kuratorer og arrangører) mottar rimelig honorar for arbeidet de utfører.

I 2023 ble det innenfor ordningen utlyst tilskuddsmidler til en særskilt satsing på mangfold i det visuelle kunstfeltet. Satsingen var rettet mot prosjekter som fremmer

samarbeid, utvikler nettverk og skaper møteplasser for et åpent og mangfoldig kunstliv. En vurdering av denne satsingen bør inngå i evalueringen av tilskuddsordningen.

Prosjektstøtte til kunstnere i etableringsfasen

Formålet med tilskuddsordningen er å styrke vilkårene for kunstnere som har avsluttet kunstutdanningen og er i starten av kunstnerkarrieren. Det gis støtte til utstillinger og andre visninger som enkeltkunstnere eller kunstnergrupper står bak. Bare nyutdannede kunstnere, inntil fem år etter endt utdanning, kan søke. Ordningen er en videreføring av tilskuddsordningen for debuterende kunstnere som ble etablert i 1968. Den siste større revisjonen ble gjort i 2020. Tilskuddsordningen har likheter med prosjektstøtte visuell kunst, men er forbeholdt en bestemt søkergruppe og har et noe annet formål: Det handler ikke primært om produksjon og formidling, men snarere om å støtte kunstnerskap. Det er grunnen til at ordningen, i motsetning til prosjektstøtteordningen, gir tilskudd til utstillinger i utlandet.

Forskningsprosjektet skal vurdere om ordningen virker etter hensikten for den aktuelle målgruppen og undersøke på hvilken måte og i hvilken grad den bidrar til karriereutvikling for unge kunstnere. I senere år har det vært en praksis innenfor denne ordningen, på samme måte som innenfor de andre prosjektstøtteordningene, å gi relativt små tilskudd til en relativt stor gruppe søkere. Tanken er at den faglige anerkjennelsen som følger med et tilskudd fra Kulturrådet, i seg selv kan ha stor verdi. I fagutvalgets tiltaksplan for 2023 begrunnes praksisen slik: «Faglig utvalg for visuell kunst mener at det ikke er størrelsen på tildelingen som er avgjørende, men kvaliteten på tiltaket. Utvalget ønsker derfor å videreføre praksisen med en forholdsvis bred spredning av støtten. Denne praksisen bidrar til mangfold ved å spre støtten til aktører som representerer ulik alder, kjønn, bakgrunn, geografisk tilhørighet og kunstneriske uttrykk.» Hvis tilskuddene blir for små, kan det imidlertid gå ut over kvaliteten på prosjektene, og tilskuddene kan komme til å virke mot sin hensikt. Dette er et dilemma forskningsprosjektet bør diskutere i forbindelse med alle prosjektstøtteordningene.

Prosjektet bør diskutere det kravet til utdanning som ligger i retningslinjene. Med endringer i kunstutdannelsen, et kunstbegrep i bevegelse, alternative veier inn i kunstneryrket, og et ønske om å rekruttere nye stemmer, er det mulig å problematisere utdanningskravet. Det vil i seg selv være interessant å få mer kunnskap om hvordan man blir kunstner på 2020-tallet, og hvem som velger denne karriereveien.

Kunstfaglige publikasjoner og manusutvikling

Ordningen skal bidra til produksjon av publikasjoner som presenterer eller analyserer aktuelle problemstillinger innen samtidskunst og kunstteori. Det kan være gjennom tilskudd til produksjon av kunstfaglige publikasjoner, som *artists' books*, fotobøker, monografier, større utstillingskataloger og kunstteori. Det kan også være tilskudd til utvikling av lengre analytiske tekster om samtidskunst og det visuelle kunstfeltet.

Forskningsprosjektet skal evaluere hvordan tilskuddsordningen fungerer og undersøke hvordan den bidrar til å styrke de aktuelle delene av kunstfeltet. Prosjektet skal videre undersøke hvilken betydning kunstfaglige publikasjoner har og har hatt for den bredere utviklingen av det visuelle kunstfeltet. Også her vil det være relevant å se etter eventuelle blindsoner, altså om det finnes relevante prosjekter eller aktører som enten ikke søker, ikke får tilskudd eller ikke blir løftet tilstrekkelig. Det kan være relevant å se tilskuddsordningen i sammenheng med tilskuddsordningen for tidsskrift og kritikk.

Ordningen for kunstfaglige publikasjoner og manusutvikling omfatter blant annet kunstnerbøker, altså bøker som kunst, og dette er det eneste kunstneriske mediet som spesialbehandles på det visuelle kunstfeltet i Kulturrådet. Basert på gjennomgangen av ordningen, skal forskningsprosjektet vurdere om dette er hensiktsmessig. Bør kunstnerbøker behandles medienøytralt på samme måte som andre kunstneriske medier, eller omvendt: Er det andre kunstneriske medier som på tilsvarende måte bør gis en særlig oppmerksomhet?

I 2022 ble det utlyst tilskuddsmidler innenfor et pilotprosjekt for distribusjon og formidling av kunst- og kunstnerbøker. Formålet var å utvikle nyskapende løsninger for distribusjon og formidling. Prosjektene som fikk tilskudd, skal avsluttes innen utgangen av 2023. Pilotordningen skal følges opp med et seminar der erfaringer fra tilskuddsmottakerne og andre relevante aktører skal innhentes. Resultatet av piloten og seminaret skal oppsummeres og evalueres sammen med tilskuddsordningen kunstfaglige publikasjoner og manusutvikling.

Arrangørstøtte visuell kunst

Arrangørstøtteordningen har som formål å styrke, opprettholde og utvikle arrangører i det visuelle kunstfeltet gjennom langsiktig virksomhetsstøtte. Ordningen skal sikre bred formidling av profesjonell samtidskunst over hele landet. Den skal bidra til et mangfold av kunstuttrykk av høy kvalitet, og til faglig utvikling og forutsigbarhet i programmering, planlegging og drift. Ordningen retter seg mot det profesjonelle samtidskunstfeltet, og det kan søkes om ettårig eller flerårig virksomhetsstøtte.

Arrangørstøtteordningen ble etablert i 2015, og springer ut av en prøveordning med driftstilskudd til kunstnerdrevne visningssteder som ble etablert i 2010, samt den særskilte avsetningen til kunsthallene under prosjektstøtte visuell kunst. Omleggingen i 2015 ga ordningen en bredere profil, og et mål med evalueringen er å undersøke om endringen har vært vellykket. Blant annet bør den se på hvordan ordningen konkret fungerer for ulike typer virksomheter, og om den brede profilen – med tilskudd til mange ulike typer virksomheter – er hensiktsmessig. Det er videre behov for en refleksjon over begreper som institusjon, visningssted og arrangør. Hva betyr det for forståelsen av kunsten, og for strukturering av feltet, at visningssteder og andre formidlingsaktører defineres som nettopp arrangører?

Det er store forskjeller i de økonomiske rammene for ulike aktører i det visuelle kunstfeltet, og forskjellene har blitt større. Store museer har fått nye signalbygg og flere ansatte, og de sterkeste kunsthallene og biennialene har konsolidert sin virksomhet på et internasjonalt kunstnerisk nivå. Hvilken rolle spiller arrangørene og de små institusjonene i denne utviklingen? Får de også bedre vilkår og styrket mulighet til å nå bredere ut?

Arrangørstøtteordningen er, som en rekke ordninger i Kulturrådet, preget av en spenning mellom kontinuitet og fornyelse. På den ene siden skal ordningen bidra til stabilitet og profesjonalisering, og til å bygge virksomheter. På den andre siden skal den bidra til å løfte nye aktører. For å på plass til nye aktører, må imidlertid tilskuddene til etablerte aktører reduseres. Dette er et dilemma, og det er uklart hvordan arrangører som har utviklet seg gjennom tilskudd fra Kulturrådet, og som etter hvert har blitt profesjonelle virksomheter, skal sikres stabilitet og langsiktighet. Arrangørstøtteordningen er organisert i to kategorier. Først et startnivå hvor det gis det flerårige utviklingstilskudd. Deretter mer langsiktige tilskudd. Kulturrådet erfarer at flere virksomheter i den andre kategorien med tiden forsøker å bli flyttet over til statsbudsjettet. Det er ikke noen systematikk i dette, men det er ikke desto mindre behov for en bedre forståelse av dynamikken i feltet, inkludert en bedre forståelse av ulike arrangører, samt forholdet og grenseflatene mellom dem. For å få et helhetlig blikk på både små og mellomstore arrangører, skal begge kategoriene i arrangørstøtteordningen analyseres. Kunstsentrene i Norge samt virksomheter i det visuelle kunstfeltet som får tilskudd fra statsbudsjettets post 74 og post 75, skal inngå i en sammenlignende undersøkelse.

Utstyrstøtte til fellesverksteder og gjestekunstnerordninger

Ordningen har som formål å gi fellesverksteder for billedkunstnere, kunsthåndverkere og fotografer, samt gjestekunstnerordninger med samme målgruppe, tilskudd til anskaffelse av felles produksjonsutstyr. Ordningen har lang historikk i Kulturrådet. Behovet for et eget

materialfond ble løftet allerede i årsmeldingen for 1965. I 1978 ble det opprettet en egen ordning for utstyrsstøtte, og i 2002 ble den individuelle ordningen endret til en ordning som rettet seg mot fellesverksteder for flere brukere. I 2020 ble ordningen utvidet til å omfatte gjestekunstnerordninger. Målet var å gjøre ordningen mer relevant i deler av landet hvor det er lav kunstnertetthet og store reiseavstander, men hvor både lokale kunstnere og gjestekunstnere kan nyte godt av et bedre utstyrstilbud.

Forskningsprosjektet skal evaluere ordningen blant annet gjennom å undersøke hvordan fellesverksteder og gjestekunstnerordninger som har fått tilskudd, fungerer i seg selv og i en bredere kontekst. Noen aktuelle spørsmål: Bidrar fellesverkstedene til å dekke behovene til kunstnerne, gir de tilgang til nødvendige verktøy, og blir de brukt slik de er tenkt? Bidrar de til å skape andre aktiviteter og ringvirkninger? Hvordan dekkes behovet for utstyr hos kunstnere som ikke er en del av eller har tilgang til fellesverksteder? Hvor mange kunstnere må være tilknyttet fellesverksteder for at de skal kunne søke om tilskudd? Fellesverksteder kan fungere som møtesteder for faglig utvikling. Omvendt er det mange kunstnere som jobber alene, og i mange tilfeller er reiseavstandene for store til at det har noen hensikt å operere med fellesverksteder. Dette er et dilemma som evalueringen bør reflektere over.

Kunstnerassistentordningen

Kunstnerassistentordningen skal gi kunstnere i etableringsfasen anledning til å arbeide som assistent for en etablert kollega i femti prosent stilling i ett eller to år. Målet er å utvikle unge kunstnerskap. Ordningen skal bidra til å overføre erfaring og kompetanse, samt til å profesjonalisere og øke inntektsmulighetene for begge parter.

Ordningen ble evaluert i 2022. *Unge kunstnerskap i utvikling* konkluderte med at ordningen i det store og hele fungerer etter hensikten, men kom også med forslag til videre utvikling. Det er ikke nødvendig med ny evaluering. Forskningsprosjektet skal allikevel oppsummere og kritisk vurdere funnene i rapporten fra 2022, og ordningen skal inngå i den helhetlige vurderingen av hvordan Kulturrådets tilskuddsordninger virker i og på det visuelle kunstfeltet. Det kan særlig være relevant å se ordningen i sammenheng med prosjektstøtte til kunstnere i etableringsfasen og tilskuddsordninger under Statens Kunstnerstipend.

Øvrige ordninger i Kulturrådet

Flere av Kulturrådets øvrige tilskuddsordninger åpner for søknader fra det visuelle kunstfeltet. Disse skal ikke evalueres spesifikt, men skal inngå i den helhetlige vurderingen av Kulturrådets virkemidler på det visuelle kunstfeltet. Flere av de aktuelle tilskuddsordningene

har blitt evaluert tidligere, men det har ofte blitt gjort endringer i etterkant av evalueringene, og selv om innsikter fra evalueringene fremdeles kan være relevante, vil de derfor ikke alltid være dekkende for dagens ordninger. Aktuelle ordninger kan være tidsskrift og kritikk; ARENA – Tilskuddsordning for bygg og infrastruktur; gjesteoppholdsstøtte for arenaer, arrangører og festivaler; aspirantordningen; forsøksordning for aspiranter med funksjonsnedsettelse. Til en viss grad kan det også være tverrfaglig kulturvirksomhet (arrangementer, arrangører og arenaer) og tverrfaglige tiltak – prosjektstøtte.

Gjennomgangen skal særlig undersøke hvordan disse ordningene utfyller eventuelt overlapper med de seks tilskuddsordningene som retter seg spesifikt mot det visuelle kunstfeltet. Det vil blant annet være relevant å få oversikt over størrelsen på tilskuddene som går fra de tverrfaglige og tverrgående ordningene til det visuelle kunstfeltet. Det vil også være interessant med en bedre forståelse av hvordan grensene mellom felt og ordninger trekkes, og hvordan grenseflatene fungerer. Endelig vil det være nyttig med kunnskap om hvordan eller i hvilken grad de tverrgående tilskuddsordningene preger utviklingen av det visuelle kunstfeltet. Kulturrådets sekretariat foretar i 2023 en mindre gjennomgang av tidsskriftfeltet med vekt på slike problemstillinger. Gjennomgangen vil gjøres tilgjengelig for forskerne.

Kapittel 4: Formaliteter

I denne delen beskrives formelle rammer og tekniske avgrensninger for prosjektet. Se også konkurransegrunnlaget, forskningsavtalen (vedlegg 2) og bilaget til forskningsavtalen (vedlegg 1). Oppdragstakers spesifikasjon av oppdraget fylles ut i vedlegg 1, bilag 2.

Prosjektbeskrivelse

Prosjektbeskrivelsen skal redegjøre for hvordan problemfeltet og de problemstillingene som er beskrevet i kravspesifikasjonen, skal behandles. Den skal konkretisere hvordan arbeidet skal gjennomføres, hvilke perspektiver og problemstillinger som skal vektlegges, og hvordan disse skal besvares. Eventuelle presiseringer og avgrensninger av problemfeltet i forhold til kravspesifikasjonen, skal fremheves. Spørsmål og tema som ikke dekkes i spesifikasjonen, men som allikevel fremstår som relevante, kan beskrives. Metode og teoretiske perspektiver skal redegjøres for og begrunnes. Prosjektbeskrivelsen bør vise hvordan de estetiske, strukturelle og økonomiske dimensjonene skal sees i sammenheng, og hvordan arbeidspakkene skal knyttes sammen. Den bør også synliggjøre hvordan den tilbudte kompetansen vil bidra til en solid gjennomføring av prosjektet. Prosjektbeskrivelsen kan være på inntil fem sider eller 15 000 tegn med mellomrom.

Metode og teori

Tilbydere skal selv foreslå og beskrive metode for gjennomføring av prosjektet. Det er trolig behov for innsikter, metoder og teori fra ulike fagtradisjoner for å undersøke feltet på en god måte, og det forventes tverrfaglige innganger. Det forventes også at oppdragstaker innhenter synspunkter, perspektiver og innspill fra aktører som befinner seg i ulike deler av feltet og i ulike posisjoner, inkludert kunstnere, kunstnerorganisasjoner, medlemmer i fagutvalg og medarbeidere i Kulturrådets sekretariat (Kulturdirektoratet) og andre. Prosjektet skal bygge på et solid teoretisk fundament, og studien skal løftes opp på et større kulturpolitisk, teoretisk, samfunnsrelevant nivå der dette er relevant eller nødvendig. Det forventes at studien kan reflekterer kritisk over egne begreper og forståelsesmodeller, men også over etablerte begreper og forståelsesmodeller i kunstfeltet.

Referansegruppe og faglig oppfølging

Det vil bli opprettet en referansegruppe som vil følge arbeidet, og som vil diskutere, komme med innspill og lese manusutkast underveis i prosessen. Medlemmer i fagutvalg og ansatte i sekretariatet vil kunne fungere som informanter. Fagansvarlig for visuell kunst vil i dialog med oppdragstaker, bidra til å presisere bestillingen. Oppdragstaker og Kulturrådets sekretariat har felles ansvar for å skille mellom ulike roller i arbeidet. Medarbeidere i avdeling for kulturanalyse vil følge opp prosjektet faglig og administrativt, og vil også bidra i kvalitetssikringen av manus.

Redaksjonell oppfølging, publisering og formidling

Prosjektet skal munne ut i en skriftlig rapport som vil bli publisert i Kulturrådet og Kulturdirektoratets felles rapportserie. Rapporten kan i utgangspunktet ikke være på mer enn fem hundre tusen tegn med mellomrom. I tillegg til høy faglig kvalitet, vektlegges god formidling. Rapporten skal være lesverdig og kommunisere godt med lesere i både kunst- og kulturfeltene, forvaltningen og på politisk nivå. Samtidig skal den holde høyt vitenskapelig nivå, og være relevant for akademiske lesere. Oppdragstaker må regne med ytterligere språk- og tekstarbeid etter at rapporten er levert og den rent faglige leveransen er godkjent. Ferdigstilling av publikasjon må regnes som en egen prosess med egne kvalitetskrav. Oppdragstaker må derfor beregne tilstrekkelige ressurser til manusbearbeidelse i sine budsjetter og sette av god tid til dette. Kulturrådets sekretariat har redaksjonsansvar for publikasjonen, og vil kunne bidra med faglige og redaksjonelle innspill til teksten. Manus som ikke holder forventet kvalitet, kan bli avvist.

I tillegg til rapportserien har Kulturrådet en fagfelle-vurdert bokserie. Manus med særlig høy faglig kvalitet vil kunne vurderes for utgivelse i bokserien. Kulturrådets FoU-utvalg er redaksjonskomite for bokserien.

Det er utarbeidet egne forfatterveiledninger for de to skriftseriene. Forskere som påtar seg oppdraget, må forholde seg til disse. Manus skal være grundig gjennomarbeidet, i tråd med forfatterveiledningen, før rapport kan settes i produksjon. Det er oppdragstakers ansvar å sikre kvaliteten på rapporten.

Rapporten skal inneholde en solid gjennomarbeidet oppsummering som gir en oversikt over de viktigste funnene (og eventuelt forslagene) i hver av de tre arbeidspakkene. Hver oppsummering skal være på inntil 9000 tegn med mellomrom. Oppsummeringene skal skrives både på norsk og på engelsk.

Det forventes at oppdragstaker møter Kulturrådets referansegruppe i forbindelse med sentrale milepæler i prosjektet for å legge frem funn og få innspill til arbeidet. Oppdragstaker må også regne med å formidle prosjektet på andre måter, for eksempel gjennom intervjuer eller presentasjoner i forbindelse med saker til Kulturrådets og Kulturdirektoratets nettsider. Oppdragstaker forventes å delta med prosjektpresentasjon og annen formidling når publikasjonen lanseres.

Kompetanse

Prosjektet skal basere seg på sterk kunsthaglig kompetanse og solid innsikt i det visuelle kunstfeltet. Det vil også kunne være behov for kompetanse fra andre fagfelt – for eksempel sosiologi og økonomi, og det er behov for evaluerings- og utredningskompetanse. God forståelse for og innsikt i offentlig forvaltning, kulturpolitikk og kulturpolitiske virkemidler er viktig. Erfaring fra tilsvarende prosjekter er en fordel. Tverrfaglighet synes nødvendig, og forskere fra ulike miljøer oppfordres til å samarbeide. Det forutsettes svært gode formidlingsevner. Kompetanse dokumenteres gjennom kort CV (maks to sider) for alle involverte prosjektdeltagere. Prosjektdeltagere kan ikke byttes ut uten godkjenning fra Kulturrådets sekretariat. Ved eventuelle endringer i prosjektgruppen skal kompetansen ivaretas på samme nivå. Tilbyder bør tydeliggjøre hvordan den tilbudte kompetansen vil være en styrke for gjennomføringen av og det faglige resultatet av prosjektet.

Fremdriftsplan og plan for organisering av arbeidet

Det skal legges frem et forslag til fremdriftsplan. I utgangspunktet ønsker Kulturrådet oppstart tidlig høst 2024. Ferdig rapportmanus ønskes i utgangspunktet levert vinteren 2026. Lansering

av ferdig rapport ønskes vår 2026. Det tas hensyn til oppdragstakers muligheter, og en annen og utvidet tidsramme for prosjektet kan vurderes. Tilbyders forslag til tidsramme bør begrunnes. Ved oppstart skal oppdragstaker i samarbeid med oppdragsgiver utarbeide en mer detaljert fremdriftsplan med frister for innlevering av tekstutkast, plan for møter med referansegruppe og annet.

Tilbudet skal også inneholde en plan for organisering av arbeidet. Planen skal beskrive roller, ansvar og estimert ressursbidrag. Den skal spesifiseres hvilke roller personene i prosjektet skal ha, hva de skal bidra med, når de skal bidra, og hvor stor andel av prosjektarbeidet de skal utføre. Den skal også angi estimert timeantall fordelt på alle tilbudte ressurser (deltagere i prosjektet).

Budsjett og økonomi

Den økonomiske rammen for utlysningen er på kr 3 000 000 inkl. mva. Tilbyder skal levere et budsjett som viser utgifter knyttet til gjennomføringen av prosjektet.

Alle lønns- og reisekostnader knyttet til selve prosjektarbeidet, i tillegg til tekstarbeid i forbindelse med ferdigstilling av publikasjonen, samt utgifter knyttet til formidlingsarbeid, må skrives inn i budsjettet. Kostnader knyttet til selve produksjonen av rapporten (sats, trykk) dekkes av Kulturrådet.

Det skal også budsjetteres for det følgende: fysisk oppstartsmøte og midtveisevaluering med medarbeidere i Kulturrådets sekretariat, samt eventuelle digitale møter underveis; to fysiske og to digitale møter med referansegruppe og forberedelser i forbindelse med dette; tre fysiske presentasjoner av forskningsresultatene (for fagutvalgene, for rådet og på eventuelt lanseringsseminar); og skriftlige bidrag til nyhetssaker ved oppstart og lansering. Ved lange reiseavstander kan flere digitale og færre fysiske møter vurderes.

Videre bruk og åpne data

Forskere står fritt til å bruke data fra prosjektet til videre forskningsarbeid, men det skal i så fall framgå at prosjektet har vært finansiert av Kulturrådet. Det skal i så stor grad som mulig legges til rette for deling av de dataene som skapes gjennom forskningsaktivitetene tilknyttet prosjektet. Dette skal gjøres i tråd med etablerte policyer og praksiser.

Se utlysning på Doffin: <https://doffin.no/notices/2024-102315>.